

De argument för en avkriminalisering som framförs i debatten är främst att det skulle minska narkotikadödligheten men även minska gängvåld och narkotikarelaterad kriminalitet. Att Sverige har en hög narkotikarelaterad dödlighet och stora problem med gängvåld och skjutningar har setts som ett bevis för att den nuvarande narkotikapolitiken misslyckats och behöver reformeras. Den väg och modell som Portugal valt har då, av dem som förespråkar en avkriminalisering, setts som ett alternativ som även Sverige borde pröva.

Frågan är då vilka effekter en avkriminalisering har och om den leder till minskad dödlighet och minskat gängvåld och kriminalitet.

1. Kriminalitet

Flera länder har avkriminaliserat narkotika men lagstiftningen kan skilja sig i detaljerna.¹ En avkriminalisering innebär vanligen att användning av narkotika och små innehav för personligt bruk tillåts och inte längre är straffbart. Olika administrativa sanktioner kan dock finnas. Men vid en avkriminalisering är narkotikamarknaden med tillverkning, överlåtelse och innehav för annat än små mängder för personligt bruk är fortfarande olaglig. En avkriminalisering skulle därför knappast ha några märkbara effekter på gängbrottslighet och skjutningar konstaterar forskare.²

Inte heller en legalisering påverkar kriminaliteten i någon större grad visar erfarenheterna från Colorado och Washington, som är de delstater som först legaliserade cannabis men där andra narkotika inte är legaliserat. En studie publicerad i tidskriften Justice Quarterly i oktober 2019 visar att brottsligheten i dessa delstater i princip inte påverkats alls.³

2. Narkotikadödlighet

En genomgång av utvecklingen av narkotikarelaterad dödlighet i länder och delstater i USA som avkriminaliserat narkotika visar att det inte finns något tydligt samband mellan avkriminalisering och narkotikarelaterad dödlighet.

Mellan åren 1975-2015 har nio amerikanska delstater avkriminaliserat användning och mindre innehav för eget bruk. Reglerna kan variera något mellan dessa stater.

USA har drabbats av en omfattande opioidepidemi med så höga dödstal att det påverkat medellivslängden i landet. Den narkotikarelaterade dödligheten skiljer sig dock som framgår av grafen nedan mellan olika delstater (årtal för avkriminaliseringen till höger).

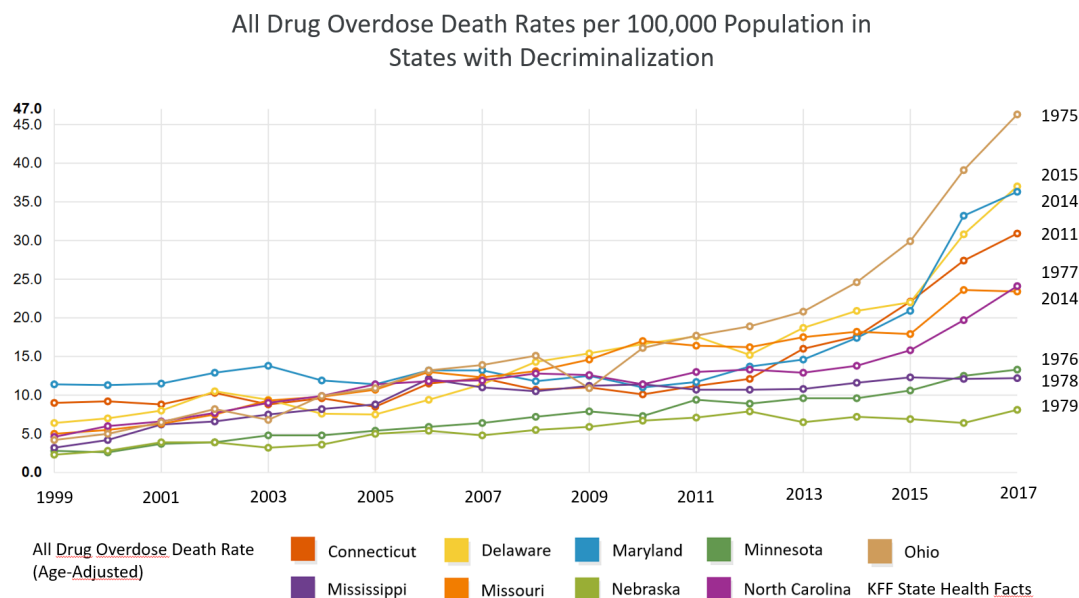
¹ EMCDDA, Penalty at a glance. http://www.emcdda.europa.eu/publications/topic-overviews/content/drug-law-penalties-at-a-glance_en

² Gerello, Johnson, Karlsson, Dagens Nyheter 30/11 2019. <https://www.dn.se/debatt/legalisering-av-narkotika-minskar-inte-gangvaldet/>

³ Lu, et al. Justice Quarterly 8/10 2019. <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/07418825.2019.1666903>

Narkotikadödligheten har ökat i samtliga fall. I sex delstater har den ökat markant medan den ökat mindre i tre delstater. Införandet av en avkriminalisering har inte brutit den stigande trenden i något fall.

Ytterligare fem delstater har avkriminaliserat under 2017 eller senare men redovisas inte här då dödssstatistiken bara sträcker sig till 2017.

Utifrån dessa data är det svårt att se att det skulle finnas ett samband mellan avkriminalisering och narkotikarelaterad dödlighet. Det måste därför rimligen finnas andra förklaringar till både utvecklingen av den narkotikarelaterade dödligheten och skillnaden mellan olika delstater.

Den narkotikarelaterade dödligheten i Sverige är enligt EMCDDA:s statistik (European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction) den näst högsta i Europa och har visat en ökande trend fram till 2015.⁴ Under två perioder sedan 1995 har dock trenden brutits och dödligheten stabiliserats eller minskat. Lagstiftningen har dock varit densamma under hela perioden sedan 1993. Det troliga är därför att andra faktorer även i detta fall kan förklara variationer i trenden.

⁴ Statistical Bulletin, EMCDDA <http://www.emcdda.europa.eu/data/stats2019/drd>

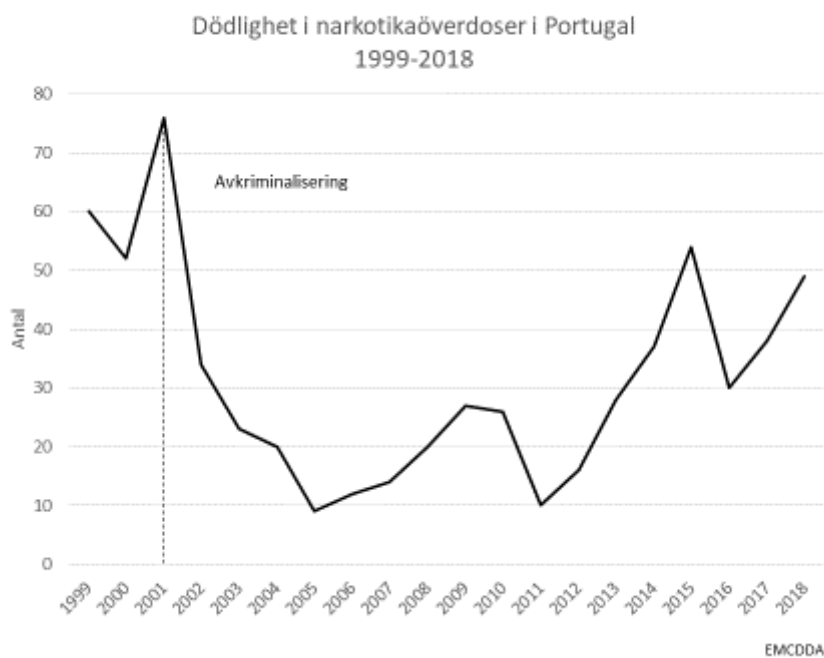

En jämförelse av narkotikarelaterade dödsfall mellan olika länder möter vissa svårigheter och rapporteringen från en del länder ska som EMCDDA påpekar tas med viss försiktighet.⁵ Detta beror bland annat på en systematisk underrapportering från vissa länder medan andra länder har relativt tillförlitliga system. Det finns skillnader i tillvägagångssättet när toxikologiska undersökningar genomförs samt registreringsprocesser som kan leda till försenade rapporter. De årliga beräkningarna utgör därför ett preliminärt minimivärde. Jämförelser behöver även ta hänsyn till riskpopulationens storlek i olika länder. Storbritannien och Tyskland står tillsammans för ungefär hälften av det totala antalet i Europa. Det beror delvis på riskpopulationens storlek i dessa länder, men även på underrapportering från en del andra länder.

Med dessa reservationer redovisar vi här data från Portugal, Nederländerna, Slovenien och Estland (som EMCDDA bedömer har ett tillförlitligt rapporteringssystem) vilka alla har avkriminaliserat.

Portugal avkriminaliserade innehav av mindre mängder narkotika 2001 och har framhållits som ett exempel på att en avkriminalisering haft positiva effekter på narkotikadödligheten. Dödligheten sjönk under de första åren efter avkriminaliseringen och Portugal har enligt EMCDDA:s statistik en jämförelsevis mycket låg dödlighet. Dock har trenden varit stigande sedan 2005 och Portugal rapporterar en ökning av dödligheten med 30 procent under 2018 samtidigt som den svenska trenden visar en minskning i Sverige sedan 2015.

⁵ Här kommentarer från Europeisk narkotikarapport 2017, 2018, 2019.

I båda fallen har lagstiftningen varit densamma i under hela perioden, där Portugal avkriminaliserat och Sverige haft ett förbud. Data från den portugisiska myndigheten Intervention Service in Addictive Behaviours and Dependencies (SICAD) visar totalt 307 narkotikarelaterade dödsfall 2018 där illegala substanser funnits, varav 49 betraktades som överdoser och är de som rapporteras till EMCDDA.

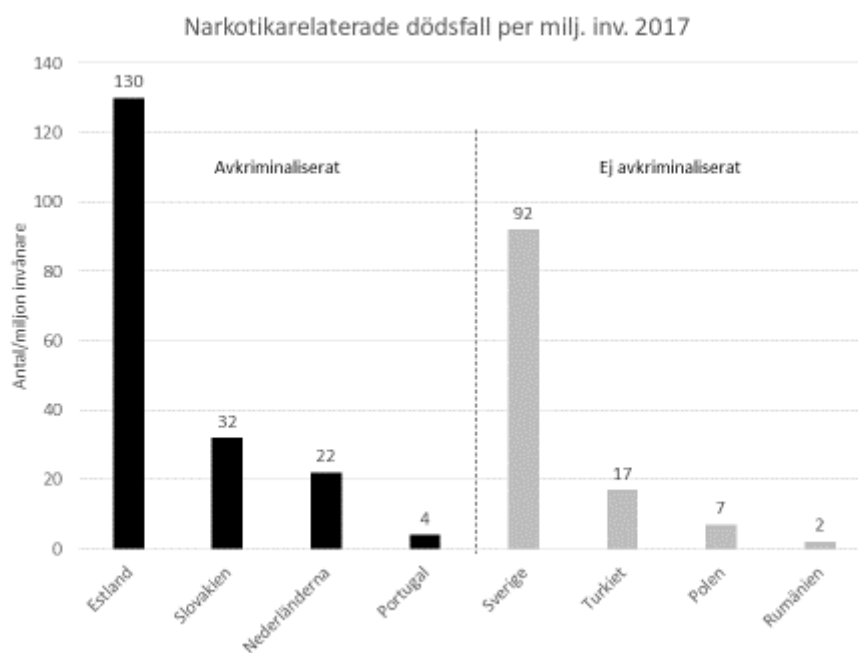
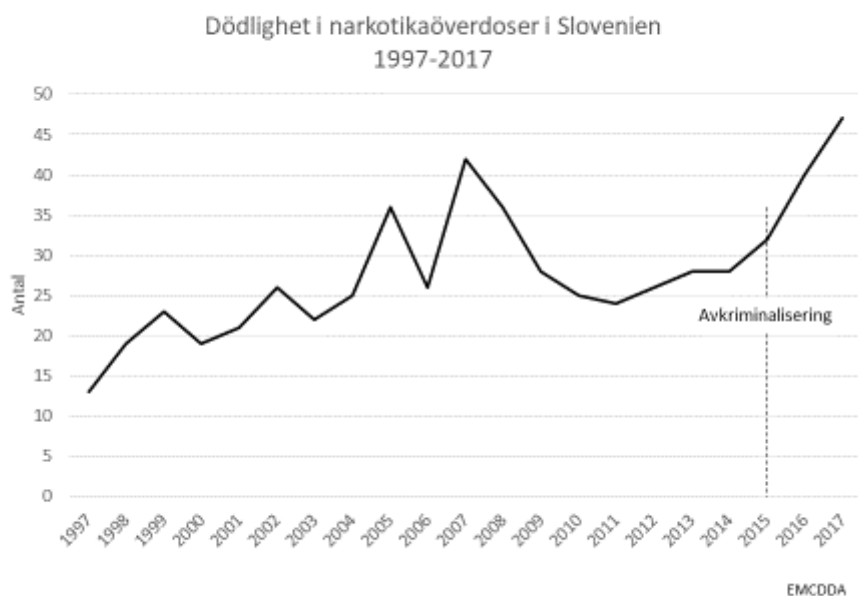
Estland däremot nämns sällan i debatten. Estland avkriminaliserade 2002, ett år efter Portugal, men har enligt EMCDDA:s statistik den högsta narkotikarelaterade dödligheten i Europa i förhållande till sin befolkning. 130 dödsfall per miljon invånare och år i jämförelse med 4 i Portugal. Det är uppenbart att avkriminalisering inte kan förklara denna skillnad mellan Portugal och Estland eller förändringarna i trenden i Portugal och Sverige.

Även i Nederländerna har narkotikadödligheten ökat kraftigt, särskilt från 2014. I Nederländerna är cannabis i avkriminaliserat och i praktiken legaliserat.

Ett annat land som sett en liknande utveckling är Slovenien där användning och innehav för eget bruk avkriminaliserades 2015, men som därefter sett en ökning av antalet dödsfall.

Utifrån dessa data är det svårt att se att det skulle finnas ett tydligt samband mellan avkriminalisering och narkotikarelaterad dödlighet. Någon evidens för att en avkriminalisering skulle minska narkotikadödligheten finns inte. Alla dessa exempel talar snarare för att förklaringar till både variationer i trenden och skillnader i nivån mellan olika länder med likartad lagstiftning måste sökas i andra faktorer. Den intressanta frågan är vilka dessa faktorer är. Det är också en nödvändig fråga för att kunna utveckla och förbättra vår narkotikapolitik.